

Голові спеціалізованої вченої ради
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
доктору психологічних наук, професору
Валентині ВОЛОШИНІЙ

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук,
професора кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету

Романюк Людмили Василівни

на дисертаційне дослідження Чиж Олександри Федорівни
«Креативність як чинник розвитку самодостатності особистості»,
подане до захисту в разову спеціалізовану раду
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи.

Дисертаційне дослідження Чиж О. Ф. присвячене проблемі, актуальність якої в сучасних соціально-психологічних умовах не викликає сумнівів. Складні соціально-економічні трансформації, хронічна невизначеність, підвищений рівень психоемоційного напруження та необхідність адаптації до змінюваного соціального середовища актуалізують потребу в науковому осмисленні внутрішніх психологічних ресурсів особистості, які забезпечують не лише адаптацію до складних життєвих обставин, а й збереження внутрішньої цілісності, автономності та здатності до відповідального життєвого вибору.

Особливої значущості ця проблема набуває у дорослому віці. Саме в цей період особистість функціонує в умовах підвищеної відповідальності за професійну реалізацію, міжособистісні взаємини, прийняття життєво важливих рішень та збереження внутрішньої стабільності. За таких умов самодостатність доцільно розглядати не лише як окрему характеристику, а як

складне інтегративне утворення, що опосередковує здатність до саморегуляції, підтримання ціннісно-сміслової опори, суб'єктної активності та ефективного конструювання власного життєвого шляху.

Водночас у сучасній психології креативність розглядається як важливий внутрішній ресурс, що забезпечує гнучкість мислення, здатність до пошуку альтернативних способів розв'язання життєвих завдань, переосмислення досвіду та адаптацію до змінних умов. Попри наявність значного масиву праць, присвячених як креативності, так і самодостатності, їх взаємозв'язок, зокрема у дорослому віці, залишається недостатньо опрацьованим. Потребують уточнення психологічні механізми впливу креативності на розвиток структурних компонентів самодостатності та їх емпіричне підтвердження. Саме тому тема дисертаційного дослідження є науково обґрунтованою, соціально значущою та своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота має логічно вибудовану структуру, чітко визначені об'єкт, предмет, мету, завдання та гіпотезу дослідження, що забезпечило внутрішню цілісність наукового пошуку та послідовне розгортання дослідницької логіки від теоретичного аналізу феноменів креативності та самодостатності до емпіричної перевірки їх взаємозв'язку й практичної апробації авторської програми розвитку самодостатності особистості засобами актуалізації креативності.

Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, є належно обґрунтованими та логічно узгодженими. У роботі здійснено системний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових підходів до розуміння самодостатності особистості та ролі креативності у процесі її розвитку, що дозволило уточнити зміст досліджуваних феноменів і обґрунтувати структуру самодостатності, представлену аксіологічним, суб'єктним і ресурсно-адаптаційним компонентами. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні креативності як чинника розвитку самодостатності особистості, встановленні взаємозв'язків між її показниками та структурними

компонентами самодостатності, а також розробленні й апробації програми психорозвивального впливу.

Дослідження виконане з використанням комплексу теоретичних, емпіричних і математико-статистичних методів. Добір психодіагностичного інструментарію є змістово адекватним поставленій меті, оскільки дозволяє дослідити як когнітивні характеристики креативності, так і особистісні ресурси, що забезпечують формування аксіологічного, суб'єктного та ресурсно-адаптаційного компонентів самодостатності особистості. Репрезентативність вибірки (162 особи раннього дорослого віку), а також застосування кореляційного аналізу, критеріїв Манна–Уїтні, Вілкоксона та інших статистичних процедур забезпечують належний рівень достовірності та обґрунтованості отриманих результатів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому. Дисертація має внутрішньо завершений характер і побудована відповідно до класичної логіки теоретико-емпіричного дослідження.

У першому розділі здійснено системний аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення самодостатності особистості та креативності як чинника її розвитку. Сильною стороною розділу є прагнення авторки розглядати самодостатність не як окрему рису, а як складне інтегративне утворення, що поєднує ціннісно-сміслові орієнтації, суб'єктну активність і психологічні ресурси особистості. Позитивним є також те, що дорослість у роботі інтерпретується як специфічний етап розвитку, пов'язаний із необхідністю прийняття відповідальних рішень, поєднання соціальних ролей та збереження внутрішньої цілісності в умовах соціальної невизначеності.

У другому розділі дисертації представлено програму констатувального емпіричного дослідження креативності як чинника розвитку самодостатності особистості. Авторкою чітко визначено мету, завдання, логіку та етапи дослідження, обґрунтовано систему критеріїв і показників самодостатності відповідно до її аксіологічного, суб'єктного та ресурсно-адаптаційного

компонентів. Добір психодіагностичного інструментарію є змістово та методично виваженим, оскільки дозволяє досліджувати як когнітивні характеристики креативності, так і психологічні ресурси, що забезпечують розвиток самодостатності особистості.

Позитивної оцінки заслуговує те, що результати емпіричного дослідження подано відповідно до логіки авторської моделі: проаналізовано рівні розвитку структурних компонентів самодостатності та встановлено статистично значущі взаємозв'язки між показниками креативності та характеристиками особистісного розвитку. Це дозволило не лише описати особливості сформованості самодостатності у дорослому віці, а й розкрити її внутрішню психологічну структуру.

Третій розділ, у якому представлено авторську психорозвивальну програму, становить вагомий практичний частину дослідження. Програма має чітку структурну організацію, а її зміст логічно випливає з результатів теоретичного та емпіричного етапів. Особливу цінність становить орієнтація програми на розвиток конкретних психологічних механізмів: актуалізацію креативного потенціалу, розвиток рефлексії, внутрішньої мотивації, суб'єктної активності, здатності до самостійного прийняття рішень та гнучкого реагування на життєві труднощі. Результати формувального експерименту засвідчили позитивну динаміку розвитку структурних компонентів самодостатності, що підтверджує ефективність запропонованої програми.

У цілому зміст дисертації відповідає заявленій темі, дослідницькій меті та поставленим завданням. Робота є завершеною як у концептуальному, так і в структурному відношенні.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами. Наукова новизна дисертації полягає у комплексному теоретико-емпіричному дослідженні креативності як психологічного чинника розвитку самодостатності особистості дорослого віку. Авторкою уточнено зміст самодостатності як інтегративної

характеристики, обґрунтовано її структуру (аксіологічний, суб'єктний та ресурсно-адаптаційний компоненти), визначено критерії та показники, а також встановлено статистично значущі взаємозв'язки між показниками креативності та характеристиками самодостатності.

Важливим результатом є обґрунтування креативності як внутрішнього ресурсу розвитку самодостатності, що сприяє активізації суб'єктної позиції, підвищенню психологічної ресурсності та гнучкості мислення. Розроблено й апробовано авторську програму розвитку самодостатності засобами актуалізації креативності, ефективність якої підтверджено результатами формувального експерименту.

Достовірність результатів забезпечується репрезентативністю вибірки, використанням валідного інструментарію, поєднанням кількісного та якісного аналізу та застосуванням адекватних статистичних методів.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дослідження достатньою мірою відображені в наукових публікаціях авторки. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць, з яких 4 статті у фахових вітчизняних наукових виданнях та 14 публікацій апробаційного характеру у матеріалах науково-практичних конференцій. Публікації відображають ключові теоретичні положення та результати емпіричного дослідження, що дає підстави вважати ступінь апробації результатів належним і достатнім.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Дисертаційна робота виконана самостійно, вирізняється належним науковим стилем викладу та коректним використанням наукових джерел. Роботу перевірено за допомогою системи «Turnitin». Покликання на праці інших авторів оформлено відповідно до вимог академічної доброчесності. Підстав вважати, що в роботі наявні порушення академічної доброчесності, немає.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Високо оцінюючи дисертацію Чиж О.Ф, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження, що мають науково-дискусійний характер.

1. Загалом, у роботі ґрунтовно проаналізовано феномен самодостатності особистості. Однак бракує чіткого розмежування самодостатності із суміжними категоріями (самоактуалізація, автономія, психологічна зрілість), що дещо знижує концептуальну чіткість дослідження.

2. Експериментальна вибірка представлена обмеженою кількістю респондентів і не повною мірою відображає різноманітність соціально-демографічних характеристик, що може впливати на репрезентативність отриманих результатів.

3. Авторка презентує бачення креативності як чинника розвитку самодостатності за допомогою структурної моделі розвитку самодостатності особистості. Проте взаємозв'язки між структурними компонентами цих феноменів могли б бути представлені у вигляді більш чіткої структурно-функціональної моделі.

4. Робота містить незначні огріхи технічного оформлення.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Чиж Олександри Федорівни на тему «Креативність як чинник розвитку самодостатності особистості» є самостійною, цілісною та завершеною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання, що має значення для психології особистості та вікової психології. Робота характеризується належним теоретико-методологічним рівнем, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю отриманих результатів, науковою новизною та вираженою практичною спрямованістю.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка, Чиж Олександра Федорівна, заслуговує на

присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук,
професор
Професор кафедри психології,
педагогіки та суспільних дисциплін
державного податкового університету

Людмила РОМАНЮК

В. о. начальника відділу кадрів

Є. БІЛЕНКО